

تأثیر وسایل ارتباط جمعی بر جامعه

خطبه اول

الحمد لله منزل الكتاب و هدی و ذکرى لأولى الألباب و الصلاة والسلام على نبينا محمد المفضل على البشر بجوامع الخطاب و وعلى آله المطهرين والأصحاب.
وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ شَهَادَةٌ تَنْجِي صَاحِبَهَا يَوْمَ الْحِسَابِ.

﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ آتِفُوا رَبِّكُمْ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَجِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾﴾ (النساء: ١)

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾﴾ (آل عمران: ١٠٢)

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾﴾ (الأحزاب: ٧٠ - ٧١)

أما بعد:

امروزه برخی عصر جدید را عصر ارتباطات می دانند و غالباً سخن از وسایل ارتباط جمعی زیاد به میان آورده می شود. در جامعه امروزی همه افراد از رسانه های گروهی تأثیر می پذیرند و در واقع یک سوم اوقات بیداری ما در مصاحبت با این رسانه ها سپری می شود.
آگاهی های اجتماعی در یک جامعه وقتی به صورت فرهنگی عمومی در می آید که به طور مستمر از طریق وسایل ارتباط جمعی و در مجامع مختلف مطرح شود.
در جهان امروز چهار عامل تأثیر گزار بر روی انسان از اهمیت بالایی برخوردارند و به طور مداوم و موثر بر فرد تأثیر می گذارند. این چهار عامل عبارتند از:
خانواده و مدرسه و گروه همسالان و وسایل ارتباط جمعی
بررسی مباحث نظری و آرای صاحب نظران ارتباطات نشان می دهد که اثرات وسایل ارتباط جمعی بسیار متعدد و متنوع می باشد به طوری که نقد و بررسی این اثرات پیچیده است و حوزه تأثیر آن نیز قلمرو بسیار گسترده دارد.

طبق نظرات بعضی صاحب نظران و وسایل ارتباط جمعی دارای چنان قدرتی هستند که می توانند نسلی تازه را برای اولین بار در تاریخ انسان پدید آورند. نسلی که با نسل های پیشین بسیار متفاوت است. طرفداران این دیدگاه قدرت رادیو را با بمب اتمی مقایسه می کنند که از آن می توان در راه خیر یا شر با تأثیری شگرف سود برد.

ز آنجا که جوانان علاقه و توجه بیشتری به استفاده از رسانه های دیداری - شنیداری نظیر فیلم های سینمایی و تلویزیون و وسایل صوتی دارند و آنها بیشتر از اینگونه وسایل آسیب پذیر می باشند. اثرات و کارکردهای منفی وسایل ارتباط جمعی:

١. بازداشتن از کارهای تحصیلی و اختصاص وقت کودکان و نوجوانان به خود (میانگین ١٣٤٠ ساعت در سال)

۲. ارائه صحنه های خشونت آمیز و رواج خشونت
  ۳. جریحه دار کردن عواطف کودکان
  ۴. سوق دادن زودرس به طرف زندگی بزرگسالی
  ۵. خلق نیازهای کاذب
  ۶. رابطه با جرم و جنایت
  ۷. برانگیختن حالت تهاجمی
  ۸. محدود کردن قدرت ابتکار و خلاقیت
  ۹. تسخیر ذهن کودکان
  ۱۰. بیگانه ساختن کودکان و نوجوانان با مطالعه
  ۱۱. بی تفاوت کردن کودکان و نوجوانان نسبت به دردها ورنجهای انسانی
  ۱۲. رواج رفتارهای ضد اسلامی و اخلاقی و اجتماعی از طریق مشاهده و یادگیری توسط کودکان
  ۱۳. نادیده گرفتن قید و بندهای اجتماعی از طریق همانند سازی با شخصیت های نمایش هایی که در آنها شیوه های پر خاشکگرانه و مهارتهای خلافاکاری نشان داده می شود.
  ۱۴. ایجاد درگیری ذهنی در کودکان به علت تماشای فیلم های ویژه سنین بالاتر
  ۱۵. ایجاد ترس و کابوس های شبانه برای کودکان
  ۱۶. کاهش مدت زمان خوابیدن کودکان
  ۱۷. مسخ کودکان و فرو رفتن آنها در دنیای تخیلی و ایجاد فاصله با واقعیت ها
  ۱۸. افزایش حالت انفعالی و بی تفاوتی
  ۱۹. شستشوی مغزی
  ۲۰. تهدید سلامتی جسمی و روانی و رفتاری کودکان
- اثر وسایل ارتباط جمعی خاصا تلویزیون بر رفتارهای کودکان و نوجوانان زمانی به حداکثر می رسد که بر ارزشها و دیدگاههای (مورد نظر) در برنامه های پی در پی تاکید گردد.
- در مجموع همین وسایل ارتباط جمعی می تواند آثار و کارکردهای مثبت زیر را بدنبال داشته باشد. اگر توسط انسان های مسلمان مورد توجه و استفاده قرار گیرد و از همه این وسایلی که امروز دشمنان اسلام برای نابودی اسلام و مسلمانان از آنها استفاده می کنند می توان در راه نشر اسلام و دعوت به سوی ارزش های والای اسلامی و اصلاح جامعه استفاده کرد.
- نظام اسلامی و وسایل ارتباط جمعی اسلامی خاص خود را نیاز دارد. وسایل ارتباط جمعی اسلامی وسایلی است موحد و وحدت گرا و جامع و مستقل و آزاد و راستگو و حق گو و پر معنی و معتبر و با اطلاع و خواندنی که با دیده جهانی برای احتیاجات و راهنمای جامعه (امت اسلامی) و رشد سالم فکری و اطلاعاتی افراد منتشر و توزیع می گردد. مفهوم امت بالاتر از مرزهای ملی و حدود سیاسی است. جامعه اسلامی یک مفهوم دینی و سیاسی و اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی است و فقط وقتی موجودیت دارد که توسط اسلام بر آن حکومت کند.
- أقول قولی هذا و وأستغفر الله لي ولكم و فاستغفروه إنه هو الغفور الرحيم.

خطبه دوم

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ وَوَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَمَنْ دَعَا بِدَعْوَتِهِ

إِلَى يَوْمِ الدِّينِ.

أَمَّا بَعْدُ:

برادران و خواهران عزیز رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم فرموده اند «بلغوا عني ولو آية» [هر آنچه از من آموختید] آنها را برسانید و ولو اینکه یک آیت باشد».

اطلاعات و ارتباطات شریان و رگ های حیاتی هر نظام بوده و هست و خواهد بود. در اجتماعات پیچیده امروزی مطبوعات قسمت مهمی از این نقش را ایفا می کنند. در هر نظامی باید نشریاتی باشند که اعضای آن جامعه وجود و مطالعه آن را در زندگی و کار و تصمیمات خود مفید و ضروری بدانند نه آنکه چنین مطبوعاتی در سطح اطلاعات و دانایی روزانه آنها فرقی نداشته باشد. سؤال مهم این است که آیا چنین نشریه ای در یک نظام اسلامی برای امت اسلامی وجود دارد؟ چارچوب اسلامی چنین نشریه و مطبوعاتی چگونه باید باشد؟

اولین و اساسی ترین بینش در مورد انسان و جهان در اسلام نظریه توحید است که به وحدت و هماهنگی بین همه قسمت های جهان دلالت دارد. با نظریه توحید یکی از اساسی ترین پایه های اخلاقی مطبوعات و روزنامه نگاری به وجود می آید.

این امر مشخص می کند که بندگی فقط در مقابل الله باشد و هر گونه ارتباطات و پیام های فکری و فرهنگی و اقتصادی و یا سیاسی که نوع بشر را مقید می سازد و نفی می کند. به همین دلیل همه قوانین ساخت بشر و مفاد ارتباطات و رسانه های گروهی و مجامع عمومی که مانع حاکمیت الله شوند باطل هستند و بنابراین مفهوم توحید - اگر به آن عمل شود - راهنمای اساسی در تعیین مرزهای مشروعیت سیاسی و اجتماعی و فرهنگی و سیاسی توسط یک سیستم ارتباطی معین را فراهم می آورد.

بر اساس مفهوم اخلاق مطبوعاتی و واضح و آشکار است که وظیفه نظام ارتباطات در جامعه اسلامی و شکستن بت ها و گسستن وابستگی به خارجیان و به حرکت در آوردن امت یا جامعه به سوی آینده است. یکی از مهم ترین وظایف مطبوعات از بین بردن افسانه ها در جهان معاصر است. این افسانه ها ممکن است شامل پدیده های وارداتی قدرت و ترقی و مدرنیته کردن بی حد و حساب باشد. شخصیت هایی که نماینده این ها هستند و نباید مافوق بشر و مافوق آنچه که هستند تعریف شوند. طبق این اصل یکی از این شرک ها و عقیده به جدایی دین و سیاست است که عقیده ای مادیگراانه است. اصل توحید همچنین مستلزم عدم وجود هر گونه مرکز اقتصادی و سیاسی و فکری و یا مراکز دیگر از جمله رسانه های گروهی است که در آن قدرت بتواند متراکم شود. بنابراین وقتی که جوایگویی اجتماعی برای فرد و نهاد وجود نداشته باشد آزادی بیان اجتماع و وسایل ارتباط جمعی و ارتباطات معنی ندارد. جنگ علیه شخصیت هر نهاد اجتماعی که به آن متصل باشد جنگی است علیه سیستم ارتباطی که سعی در تبلیغ آن دارد.

دومین اصل هدایت کننده و مرزهای اخلاق مطبوعاتی و روزنامه نگاری در اسلام و اصل اعتقادی امر به معروف و نهی از منکر است. در این اصل به طور حتمی و آشکار اعتقاد به مسئولیت فردی و اجتماعی برای آماده ساختن نسل آینده جهت پذیرفتن احکام اسلامی و عمل کردن به آنها وجود دارد. مسلمانان مسئول هدایت کردن یکدیگرند. هر نسل مسئولیت دارد که نسل بعد را هدایت کند. در این آیه از قرآن مجید این امر تشریح شده است:

﴿ ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجِدْ لَهُمُ الْبَالِغَةَ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴾ (النحل: ۱۲۵)

«خلق را به حکمت و برهان و موعظه نیکو به راه الله دعوت کن و با بهترین طریق با آنها مناظره کن که البته الله (عاقبت حال) کسی را که از راه او گمراه شده و آنکه هدایت یافته است را بهتر می داند». این آیه به مسئولیت های رهبری و تبلیغ و اطلاعاتی آرمان های اسلامی اشاره می کند و شامل همه نهادهای رسانه ای جمعی از قبیل مطبوعات و رادیو و تلویزیون و سینما و همچنین تک تک افراد هر جامعه است.

به عنوان مثال در سطح اجتماعی و جمعی و این اصل عقیدتی از روی قاعده مسجد در جوامع اسلامی به مورد اجرا در آمده است. از زمان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم مسجد به عنوان یک مجرای مهم و اصلی ارتباطات اجتماعی و عمومی و همیشه محور حرکت های معنوی و فرهنگی بوده است. مسجد نه فقط نقش تهذیب نفس بلکه نقش کسب دانش و اطلاعات امور عمومی را انجام داده است. در تمام جهان اسلام مساجد و دانشگاه های مهم در کنار یا داخل یکدیگر وجود داشته اند. در واقع مساجد مراکز آموزش عالی و ارتباطات جمعی در سنت اسلامی بودند. امروزه در تعدادی از جوامع اسلامی سیستم های ارتباطات دسته جمعی نوین به خوبی در داخل سیستم های کلاسیک و سنتی ارتباط جمعی و اجتماعی مسجد و مخصوصاً نمازهای جمعه به هم پیوسته اند. نتیجه آن به وجود آمدن یک سطح عالی از سازماندهی و بسیج است که جریان شرکت سیاسی و فرهنگی و اقتصادی و نظامی را فوق العاده موثر می کند.

مفهوم شهادت و جهاد در اسلام را تنها در صورتی می توان درک کرد که اصل عقیدتی امر به معروف و نهی از منکر که به طور خلاصه بیان شد به طور صحیح درک شود.

متأسفانه در کشورهای اسلامی بسیاری از مطبوعات و روزنامه نگاران و حتی دانشکده های روزنامه نگاری و ارتباطات اجتماعی به علت عدم ترویج تاریخ و اصول اسلامی و ناآشنایی به فرهنگ و خود مبلغ و مقلد غیر انتقادی و نسنجیده اصول مطبوعاتی و روزنامه نگاری از جمله نظر به مسئولیت اجتماعی مطبوعاتی غرب شده اند.

بیان نظریه اسلامی مطبوعات و روزنامه نگاری یک وظیفه علمی و دینی و اجتماعی و اقتصادی است. کوشش در بیان و فهرست بندی آن دسته از اصول اسلامی که پا به پای روزنامه نگاری نوین ما باشد در حقیقت کوشش وسیعی برای سرآغاز و ساخت یک نظریه اصیل مطبوعاتی اسلامی است. اصول دیگری از نظریه مطبوعات اسلامی و یعنی امت و تقوی و امانت می باشد.

امت باید عالی ترین معیارهای رفتار و عمل را به وجود آورد و نقطه عطف برای دیگران باشد و از

افراط و تفریط و اسراف اجتناب کرده و ثابت قدم و دارای پشتکار باشد. بداند که چه چیزی را قبول و چه چیزی را رد کند. دارای اصل و با جنبه متغیر زندگی تطبیق پذیر بماند.
قرآن مجید می فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾﴾ (الحجرات: ١٣)

«ما شما را نخست از مرد وزن آفریدیم و آنگاه شما را ملیت‌ها و قبایل مختلف گردانیدیم تا یکدیگر را بشناسید(نه اینکه از یکدیگر متنفر باشید) و به درستی که گرامی‌ترین شما نزد پروردگار پرهیزگارترین شماست»

در حکومت اسلامی و در وسایل ارتباط جمعی اسلامی و لازم است که هر یک از اتباع و بهترین پند و توصیه خود را در امور مشترک بدهد و باید حق این کار را داشته باشد. بنابراین و شیوه‌های شورایی در سیاست و مطبوعات مورد تصدیق بوده و وظیفه اخلاقی حاکم و مردم می باشند. بنابر این مطبوعات اسلامی باید موثق بوده و خلاقیت و نوآوری داشته باشد و با فرهنگ اسلامی کاملاً آشنا بوده و جاذبه توجه به مسایل واقعی جامعه یا امت بزرگ اسلامی را داشته باشد.

همچنین تقوی: توانایی فردی و معنوی و اخلاقی و روانی جهت رسیدن به آن سطح عالی که شخص را تقریباً از تمایلات مادی دنیا مصون می سازد و فرد را به یک سطح بالای خودآگاهی پیامبرانه می‌رساند. وسایل ارتباط جمعی اسلامی تحت اصل تقوی و حفظ آزادگی کرده و سازش ناپذیر هستند. متملق و ثناگو نبوده و انتقاد پذیر هستند.

روزنامه‌نگاری و مقاله‌نویسی و گزارش‌نویسی و تحلیل و تفسیر روز در یک مطبوعات اسلامی باید با نیت و روحیه تقوی آمیخته و همراه باشد.

غرض‌ورزی شخصی و انتقام‌گیری و تخریب و سوداگری مالی و ثروت‌افزونی و مباحثات و فخرفروشی و استهزا در وسایل ارتباط جمعی اسلامی جایی ندارد.

عباد الله! صلوا و سلموا علی من أمرتم بالصلاة والسلام علیه فی قوله سبحانه: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٥٦﴾﴾ (الأحزاب: ٥٦)

اللهم فصل وسلم علی عبدك ورسولك محمد وعلی آله وأصحابه أجمعین و والتابعین لهم بإحسان إلى يوم الدين.

اللهم ارض عن الصحابة الأخیار و آل البیت الأبرار و اللهم إنا نشهدك حب نبیک و أهل بیت نبیک و أصحاب نبیک و من سار علی نهج نبیک صلی الله علیه وآله وسلم.

اللهم وفقنا لما حَب وترضی و اللهم انصر الإسلام والمسلمین و ودمر أعداءك أعداء الدين. اللهم اغفر لنا ولآبائنا وأمهاتنا وجميع المسلمین الأحياء منهم والمیتین و برحمتك یا أرحم الراحمین و اللهم أت نفوسنا تقوها وذكها أنت خیر من زكها و أنت ولیها ومولاها و ربنا أتنا فی الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وفقنا عذاب النار.

عباد الله! إن الله يأمر بالعدل والإحسان وإيتاء ذي القربى و وينهى عن الفحشاء والمنكر والبغى و يعظكم لعلكم تذكرون.